

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2004, C.9, S.2 s.279-302.

BÖLGESEL REKABET GÜCÜ

REGIONAL COMPETITION POWER

Dr.Ertan BECEREN*

ÖZET

Endüstriyel sektör, hedeflenen bölge, ülke yada ülkeler birliği düzeylerinde kullanılmakta ve anlamlandırılmakta olan Bölgesel Rekabet Gücü kavramı, ölçek ve hedeflenen sonuçlara göre de farklı kullanım alanlarına sahip bulunmaktadır. Ne var ki, bu kavramın farklı kullanım alanlarına sahip olma özelliği, gerek uygulamada hangi politikalara ve amaçlara hizmet edeceği gerekse hangi açıdan ele alınması gerektiği hususunu göre değişiklik arz etmesine bağlı kalmasına neden olmaktadır. .

Buna göre bu çalışmada rekabet gücü kavramı kapsamlı şekilde ele alınarak bölgesel bazda yeralan teorilerle birlikte, bölgesel rekabet gücünü etkileyen faktörler ve bölgesel rekabet gücü göstergeleri hakkında bilgi verilerek işlenmiştir.

ABSTRACT

The concept of Regional competition power is used for industrial sector, targeted region, country or countries union, and it is also used in different fields based on scale and targeted results. However, different usage of this concept leads to vary that what kind of politics and purposes could be used.

In this study, competition power was examined considering regional theories, affecting regional competition factors and regional competition indicators.

Rekabet gücü, bölge

1. REKABET GÜCÜ KAVRAMI

Özellikle 1980'li yılların başından bu yana hükümetlerin gündeminde önemli yer edinmeye başlayan rekabet gücü kavramı, globalleşen mal ve faktör piyasalarının ekonomik etkinlik standartlarını yükseltmelerinin bir sonucu olarak kendini hissettirmeye başlamıştır¹.

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğretim Elemanı

¹ T. Hatzichronoglou, Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators, Oecd, Directorate For Science, Technology and Industry Sti Working Papers, 1996/5, s. 17.

Gerek bölgesel gerekse ülke ölçeğinde çok yönlü olarak araştırmaların yapılmasına karşılık, bu çok yönlü çalışmaların da, rekabet gücü kavramının tanımının farklı çalışmalarda çelişkili anlamlar ifade etmesine neden olduğu oldukça dikkat çekicidir. Şöyle ki kavram; firma, endüstriyel sektör, hedeflenen bölge, ülke yada ülkeler birliği düzeylerinde kullanıldığı gibi ölçekler ve hedeflenen sonuçlara göre de farklı kullanım alanlarının olduğunu ortaya çıkarmıştır².

Bu bağlamda ise, kavramın hangi açıdan ele alınması gerektiği hususu, uygulamada hangi politikalara ve amaçlara hizmet edeceğine göre değişiklik arz ettiğine dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin, Amerikalı iktisatçı Paul Krugman “milli rekabet gücü” kavramını gündeme getirmiş ve ülkelerin değil firmaların rekabet ettiğini iddia etmiştir. Buna göre de, “Mikro (firma) seviyesinde rekabet gücü; firmanın büyüklük, pazar ve karlılığını artırabilme kabiliyetidir”³.

Dolayısıyla, bölgesel rekabet gücü kavramının, amaca ve çalışmanın konusuna göre de; ülke, firma yada endüstri ile ilgili olarak uyarlanması gerekliliği oldukça önemlidir. Bu bakımdan uygulamada; firma, endüstri ve ekonomik sınırlar için farklı rekabet gücü kavramları ve farklı göstergeler ortaya çıkmaktadır⁴.

OECD’ye göre ise, bölgesel rekabet gücü; “Firma ve milli ekonomi düzeyindeki iki kavramdan yola çıkarak, firmaların, endüstrilerin, bölgelerin, ülkelerin veya ülke birliklerinin uluslar arası rekabete açık iken, sürdürülebilir ve görece olarak yüksek faktör geliri ve faktör istihdam seviyesi yaratabilme yeteneğidir”⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Bu açıdan bölgeler aslında, istihdam, fırsat ve zenginlik yaratacak olan firma ve fertlerden meydana gelen, ekonomik aktörleri ve aktiviteleri yaratmak, geliştirmek, bölgeye çekmek ve hatta bölgede tutmak için rekabet ederler⁶. Rekabet gücü yüksek olan bölgeler, milli ve global pazarlarda, ülkedeki diğer bölgelere oranla daha başarılı olacaklar ve bölge insanına daha yüksek bir hayat standardı sunacaklardır⁷.

Diğer bir tanıma göre, bugün ve gelecekte ithalat kısıtlamaları ve suni engellerin olmadığı bir ticari ortamda, milli ve uluslar arası pazarlar için mal ve hizmetler geliştirme, üretme, dağıtma, satma ve bunun sonucunda artan kazançlar elde edebilme ve aynı zamanda bölge dışına olan tüm satışları gerektiği kadar finanse edebilme yeteneğidir.

Buraya kadar yapılan farklı tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere rekabet gücü kavramını, gerek firma, gerekse milli ekonomi ve hatta yerel ekonomi seviyesinde performans değerlendirilmesinin sağlandığı bir nevi

² Hatzichronoglou, a.g.e. s. 18.

³ J. Clark, K. Guy, Innovation and Competitiveness, Technopolis, July 1997, UK, s. 4.

⁴ G. Donald McFetridge, Competitiveness: Concepts And Measures, Occasional Paper, No 5, Industry Canada, April 1995, s. 1-26.

⁵ Hatzichronoglou, a.g.e., s. 20.

⁶ D. Webster ve L. Muller, Urban Competitiveness Assessment in Developing Country Urban Regions: The Road Forward The World Bank, Washington D.C., 2000. s.1-3.

⁷ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.2.

seviye tespit analizi sonrasında ortaya çıkan değerlendirme olarak ifade edebiliriz. Söz konusu bu değerlendirme, dönemler itibariyle de çeşitli teoriler ışığında ama yine farklı alanlardaki uygulamalarıyla işlenmiştir. Aşağıda sırasıyla ele alınmış olan bu teorilerde, taşıma maliyetlerin yarattığı rekabet gücünden başka, uzmanlaşmayla elde edilebilecek olan rekabet üstünlükleri dikkati çekmektedir.

2. BÖLGESEL REKABET GÜCÜ TEORİLERİ

Von Thünen, bölgelerin canlanmasında taşıma maliyetleri ve dışsallıkların öneminden bahsetmektedir. Teoriye göre, gelişmiş merkezlere bitişik yani yakın olan mekanlardan ancak getirisi yüksek olan üretimler toprağın göreceli fiyatını karşılayabilecektir. Çünkü bu yerlerde merkeze yakınlık nedeniyle arazi fiyatları göreceli olarak yüksek durumdadır. Gelişmiş merkezlerden uzaklaştıkça hektar başına daha düşük üretim karlı hale gelecektir. Ancak bu da taşıma maliyetlerinin düşük olmamasına bağlı olacaktır. Dolayısıyla ortalama arazi verimi ve taşıma maliyetleri merkez ve çevrenin gelirlerinin (toprak getirisi) belirlenmesini sağlayacaktır. Teori, merkez ve çevre arasında bir uzmanlaşmanın da ortaya çıkacağını tahmin etmektedir⁸.

“Von Thünen’in çalışmaları Ricardo, Heckscher, Ohlin ve Samuelson ile Klasik Ticaret Teorisinin, Weber, Lösch ve Isard ile Yer Seçimi Teorisinin ve Perroux, Myrdal, Hirschman ve Kaldor ile Kutuplaşma Teorisinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine yardımcı olmuştur. Bu teoriler bölgesel gelir artışı ve büyüme açısından piyasanın işleyişi, bölgelerin uzmanlaşmasının varlığı ve çevre-merkez bölünmesi konularında farklı, zıt ve çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır.”⁹.

2.1 Klasik Bölgesel Ekonomik Teoriler

Rekabetçi ve karşılaştırmalı avantajları açıklamaya çalışan Klasik (geleneksel) teoriler, ülkelerin ve bölgelerin neden birbirleriyle ticaret yaptıklarını ve farklı malların üretiminde uzmanlaştıklarını ortaya koymuşlardır. Bunun temel sebebi olarak ise, üretim faktörleri olan emek ve sermayenin bölgeler arasında eşit olmayan dağılımı yada farklılığı gösterilmiştir¹⁰.

Mutlak ve rekabetçi üstünlükler teorisi, bazı ülke yada bölgelerin, daha düşük hammaddeye sahip olma yada emeği daha etkin kullanma gibi bir takım sebeplerden dolayı, bazı malları üretmede diğerlerine göre mutlak olarak daha etkin olmalarına karşın; öteki bölgelerinde diğer malları üretmede daha etkin olabildiklerini ifade eder. Bu şartlar altında; her bir

⁸ Krieger-C.Boden, Globalization, Integration and Regional , Specialization, Kiel Working Paper no. 1009, Kiwl Institute of World Economics, October 2000, Germany, s. 4-5.

⁹ Krieger-C.Boden, a.g.e., s. 5.

¹⁰ I., J., Terluin, J. H. Post, Strategies Towards Territorial Development in Rural Europe, 73rd Seminar of the European Association of Agricultural Economists, Ancona, 28-30 June 2001, s. 4. ve Krugman P. R., M. Obstfeld, International Economics: Theory and Policy, Third Edition, s. 9 v.d.

bölgenin mutlak olarak rakiplerine göre daha etkin şekilde ürettiği malda uzmanlaşması mantıklı olmaktadır. Böylece, bu ürettikleri malları, diğer ülkelere satacak ve kendi ihtiyacı olan ancak üretmediği malları da daha ucuza bu ülkelere satın alacaktır. Bu teori, ülkeler ve bölgeler arasındaki ticareti, bölgesel uzmanlaşma ve emeğin bölgelere göre paylaşımı ile açıklamaktadır.

Ancak, rekabetçi üstünlükler teorisinin ticaret yapan ülke yada bölgelerin etkin oldukları ve daha ucuza ürettikleri malları açıklamada yetersiz kaldığı konusu aşıkardır. Buradan hareketle de, Ricardo, karşılaştırmalı üstünlükler teorisini ortaya koymuştur¹¹. O'na göre ise, her ne kadar bir bölge yada ülke, daha etkin olarak birçok ürünü diğerlerinden daha ucuza üretebiliyor olsa da, bunu yapmayı sadece en çok mutlak üstünlüğe sahip oldukları malları üretmekte ve daha az mutlak üstünlüğe sahip olduğu malları ise ticaret yapmakta olduğu bölgelerden yada ülkelere satın alma yoluna gitmektedir¹².

Diğer taraftan, Heckscher ve Ohlin, karşılaştırmalı üstünlüklerin kaynakların belirlemeye çalışmışlardır. Özet olarak teorilerinde, bir ülke yada bölge, görece olarak en geniş hammadde kaynaklarına sahip oldukları malları üreteceklerdir. Dolayısıyla malları üretmede gerekli olan girdilerin bölgelere olan dağılımı milli ve uluslar arası ticaretin şeklini belirleyecektir¹³.

2.2 Bölgesel Yoğunlaşmalar Ve Endüstriyel Bölgeler

Klasik ticaret teorilerinde üretim faktörleri, emek ve sermaye olarak benimsenmiş olup, bölgeler arasındaki üretim ve üstünlük farklılıkları, bu şekilde açıklanmıştır. 1960'lı yıllarda gündemdeki yerini alan milli avantajlar teorileri (dışsallık teorileri), emek ve sermayenin yanı sıra, bu faktörlerin bir bölgede yoğunlaşmasından dolayı ortaya çıkan dışsallıkları da öne çıkarmaktadır¹⁴.

Bölgesel yoğunlaşmalar (clusters), karşılıklı olarak birbirine bağımlı firmaların belirli dar sınırlar içerisinde bir araya gelmeleri ile oluşan topluluktur¹⁵. Yöreye özel faktörlerin öne çıkardığı bölgesel yoğunlaşmalar, 1970'lerden bu yana fordist üretim modelinin gerileme göstermesiyle birlikte, yeni bir tür olan esnek üretim modelinin anılmasıyla ortaya çıkmıştır¹⁶. Buna göre, yoğunlaşmalardaki firmalar, taşeronluk ve işbirlikleri çerçevesinde yerel üretim ağları oluştururlar. Üretim zincirinin değişik aşamalarında uzmanlaşan firmalar, dışsal ekonomileri oluştururlar.

¹¹ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat, Teori-Politika ve Uygulama, Güzem Yay. 13. Baskı, İstanbul-1999, s. 18

¹² I., J., Terluin, J. H. Post, a.g.e. s. 3

¹³ P. R. Krugman, M. Obstfeld, International Economics: Theory and Policy, Third Edition, s. 9

¹⁴ I., J., Terluin, J. H. Post, a.g.e., s. 4.

¹⁵ A. Isaksen, Regionalisation and regional clusters as development strategies in a global economy, STEP report, Oslo, April 1998, s. 14.

¹⁶ A. Isaksen, Regional Clusters and Competitiveness: The Norwegian Case, 9th Nordic Conference on Small Business Research at Lillehammer, 29-31 May 1996. Step Group, Oslo, Norway, s.2.

Yoğunlaşma kavramı, teorik ve uygulama açısından, Porter'dan çok daha öncelere dayanmaktadır.¹⁷ Hatta Alfred Marshall, genel olarak firmalar arasındaki işlem bağlantılarının önemine değinerek, niçin ve nasıl endüstrilerin yerinin önemli olduğunu ve bölgedeki küçük firmaların niçin ve nasıl rekabetçi güce sahip olacaklarını, dışsal ekonomiler kavramı ile açıklamıştır¹⁸. Buradan da Marshall, üretilen bir ürünün çeşitli aşamalara ayrıştırılarak farklı firmalarda yapılabileceğini ve böylece tasarruflar sağlanabileceğinden bahsetmiştir¹⁹. Bir firmanın mal verdiği yada mal aldığı firmalara göreli olarak yakın bir yere yerleşmesi, birbiriyle resmi sözleşmeler ve fiili işlemlerle bağlantılı firmaların oluşturduğu "Marshall Bölgeleri"nin ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Myrdal ve Friedman ise, bir endüstriyel bölge içerisindeki kümülatif büyümenin, varolan "dışsal ekonomiler" ve "dışsal ölçek ekonomileri" tarafından hızlandırılacağını ifade etmişlerdir²⁰. Böyle dışsallıklar ortak olarak kullanılan kamusal ve özel destek hizmetleri, uzmanlaşmış endüstrilere özel eğitim ve kurs hizmetleri ve araştırma kuruluşları, işgücünde oluşan bilgi-beceri, birikim ve bölgede oluşan "yaşanan bilgi" (tacit knowledge) anlamına gelmektedir²¹.

1980'li yılların ortalarında "Fordist" üretim sisteminin yerine "esnek üretim" sistemlerinin gelişmeye başlaması ile birlikte, bölgesel temelli küçük ve orta ölçekli firmalar daha çok ilgi çekmeye başlamışlardır²². Bu çok uzmanlaşmış küçük firmalar topluluğunun özelliği (Kuzey İtalya'da varolan giyim ve ayakkabı üreten firmalar incelenmişti) aralarında resmi olmayan bağlar olması, sosyal ve ailesel bağlarla birbirlerine bağlı olmaları idi. Tüm grubun çıkarlarını sağlamak için elde edilen herhangi bir bilginin hızla birbirlerine geçirilmesine olanak sağlıyorlar ve birlikteliği özendiriyorlardı²³.

Bölgesel yoğunlaşmaların ve endüstriyel yörelerin gelişmesi, daha büyük bir ihtimalle şehirleşmiş veya belli ölçüde nüfus barındıran yerlerde ortaya çıkacağı konusunda büyük bir fikir birliği bulunmaktadır. Kaldı ki, nüfus seyrekliği gelişimi engellemektedir²⁴. Gelişmiş ve yenilik yapan bir

¹⁷ J. Humphrey ve H. Schmitz, Principles for promoting clusters & networks of SMES, UNIDO, Institute of Development Studies, University of Sussex, U. K., Number 1, October 1995, s. 7.

¹⁸ J. Humphrey, ve H. Schmitz, a.e.

¹⁹ B.T. Asheim, Industrial districts as 'learning regions'. A condition for prosperity?, Step Group, Conference Paper on 'interdependent and uneven development: Global-local perspectives', Seoul, 1995, s. 5.

²⁰ B.T. Asheim, A. Isaksen, Location, agglomeration and innovation: Towards regional innovation systems in Norway? Symposium of the Commission of the Organisation of Industrial Space, the 28th International Geographical Congress, The Hague, The Netherlands, The Netherlands, 1996, s. 27-37.

²¹ B.T. Asheim, A. Isaksen, a.g.e., s. 15-16-, 34,37.

²² A. Isaksen, Regional Clusters and Competitiveness: The Norwegian Case, 9th Nordic Conference on Small Business Research at Lillehammer, 29-31 May 1996. Step Group, Oslo, Norway, s.2-3.

²³ S. Arzeni, Entrepreneurship and Job Creation, The OECD Observer, No. 209 December 1997/January 1998, s. 17-18. ve Arzeni, S., and J. Pellegrin, Entrepreneurship and Local Development, The OECD Observer, No. 204 February/March 1997, s. 27.

²⁴ A. Isaksen, Regional Clusters and Competitiveness: The Norwegian Case, 9th Nordic Conference on Small Business Research at Lillehammer, a.g.e. s.4 -5.

muhitin en belirgin özelliğini kendi bölgesi içerisine de olduğu kadar diğer birçok bölge ile bağlantılar içerisinde olması olarak nitelendirmektedir. Bu bölgelerarası ağlar çok çeşitli fikirlerle tanışabilme, onları kendi bölgesinde yaptıkları uygulamalar ile karşılaştırma imkanları sunarlar²⁵.

Ekonomik dışsallıklar Marshall'a göre üç şeyi kapsamaktadır. Bunlardan ilki karşılıklı güven ve bunun sonucu olarak gelişen işlem maliyetlerindeki azalmalar, ikincisi çalışanların vasıflarının zamanla büyümesi ve gelişmesi veya endüstriyel atmosferin yaratılması ve üçüncüsü ise bütün bunların sonucu olarak da yenilikçi sürecin ortaya çıkmasıdır. Firmalar sanki büyük bir üretim birimi gibi çalışırlar. Bu firmalar esnek üretim sistemlerine sahip olabilir ve esnek üretim yöntemleri kullanabilirler. Talebe ve hacmine bağlı olarak esnek emek ve taşeron müessesinden yararlanırlar. Bölgesel yoğunlaşmaların özel bir türü olan endüstriyel bölgeler bölgeye özel sosyal ve kültürel şartları esas alırlar. Bu bölgeye has faktörler küçük işletmelerin olumlu davranışlar geliştirmeleri ve firma yöneticileri arasında işbirliğinin gelişmesine yardımcı olur. Endüstriyel bölgeler bölgeye has özelliklerden dolayı ortaya çıktığından sadece uygun sosyo-kültürel şartların varolduğu belirli mekanlarda gelişirler²⁶.

2.3 Milli Avantajlar ve Porter Modeli

1970'lerden itibaren gündeme gelen ve bölgesel olanaklar (regional milieu) olarak da adlandırılan bu gruba dahil teorilerin diğerlerinden farkı, bölgede var olan vasıflı insan gücü, teknik bilgi birikimi, sosyal ve kurumsal yapılar gibi bir çok faktörün sermaye ve emek girdilerinin hasilalarını artıracaklarını ifade etmelerindedir²⁷.

Ancak, ulusal rekabetçi avantajları elde etmede tek tek endüstrilerin varlığı kadar bölgesel yoğunlaşmalarında önem arz ettiğini unutmamak gerekir. Kaldı ki, birkaç endüstrinin bir bölgede yoğunlaşması, bir taraftan o bölgeye ortak girdi, vasıf ve altyapının çekilmesini sağlarken, diğer taraftan da genel olarak bu endüstriler, birlikte ve tek olarak bölgenin gelişme, güncelleşme ve iyileşmesine de katkıda bulunurlar²⁸. Ayrıca bu durum, bu endüstrilere olan siyasi desteğin oluşmasına ve dahası hükümetlerin bu alanda yatırımları desteklemelerine olanak sağlar. Bu durum uzmanlaşmayı hızlandırır. Uzmanlaşmış altyapı büyüdükçe faktör kalitesini ve arzını artıran yayılma (spillover) etkileri ortaya çıkar ve gelişir. Sonuç olarak yoğunlaşma gelişir ve ekonomideki kaynaklar oraya doğru akmaya başlar.

Günümüzde bölgesel ve milli rekabet avantajlarını belirleme için uğraşan çok geniş bir akademik literatür bulunmaktadır. Ekonomist Michael Porter rekabet gücü kavramı üzerinde büyük ölçüde yoğunlaşmıştır²⁹. Öyle ki, Porter'ın endüstriyel yoğunlaşmalar teorisi gerçekte bölgeseldir.

²⁵ A. Isaksen, a.e., s.16.

²⁶ A. Isaksen, a.g.e., s.2.

²⁷ I., J., Terluin, J. H. Post, a.g.e., s. 4.

²⁸ B. Asheim, a.g.e., s. 7.

²⁹ M. Porter; The competitive advantage of nations. Macmillan, London, 1990.

Porter neden ülkelerin belli sektörlerde başarılı olduklarını açıklamaya çalışırken, yerel firmaların rekabet edebilmelerini sağlayan, rekabet gücünü artıran yada engelleyen bölgeye ait dört değişkenden bahsetmektedir³⁰.

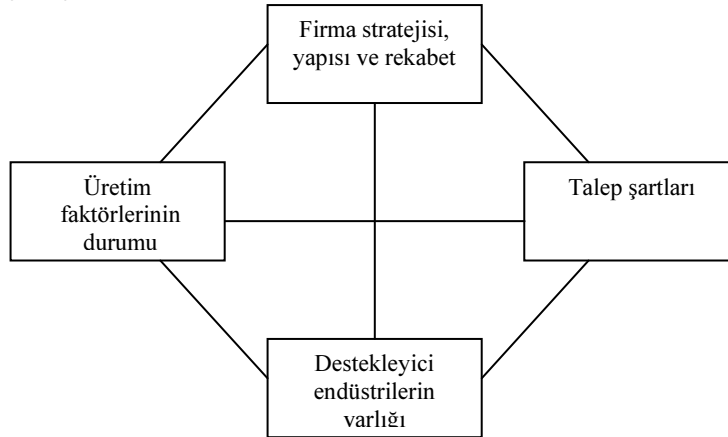
Üretim Faktörleri Olanağı: Vasıflı işgücü yada altyapı gibi belli bir sektörün rekabeti için gerekli olan üretim faktörlerinin bölgede ne kadar varolduğu.

Bölgenin Mallarına Olan Talep: Bölgenin ürettiği mal ve hizmetlere bölge ve bölge dışından olan talebin büyüklüğü.

Üretimi Destekleyici Endüstrilerin Varlığı: Rekabet gücü yüksek olan ve bölgedeki üretim sistemini verdikleri hizmetlerle ve sağladıkları olanaklarla destekleyen endüstrilerin varlığı.

Firmaların Stratejileri, Yapısı ve Rekabetin Düzeyi: Yerel rekabetin yapısı, bölgedeki firmaların nasıl kurulduğu, organize edildiği ve yönetildiği.

Bu faktörler ülke (bölge) firmaların doğduğu ve rekabet ettiği ortamı ortaya koyarlar ve firmaların yatırım yapma ve yenilikler geliştirmeleri için firmalara bir baskı meydana getirirler. Bu durum, elmasın şekline benzetilerek aşağıdaki şekil yardımıyla daha anlaşılır ifade edilmeye çalışılmıştır.

Şekil – 2.1: Porter'in Milli Elmas Yaklaşımı

Buna göre, ülkeler büyük ihtimalle milli “elmas”ın en çok olumlu olarak işaret ettiği endüstrilerde uzmanlaşacaklardır. Elmasın elementleri karşılıklı olarak birbirlerini zorlarlar. Bir faktörün etkisi diğerlerinin durumunu etkilemektedir. Örneğin bölgede uygun talep koşulları varken rekabet ortamı baskı yapmadığı müddetçe rekabetçi avantajlara yol açmayacaktır. Avantajlar başka avantajları doğurur ve geliştirir. Örneğin

³⁰ J. Clark, K. Guy, a.g.e., s. 6.

faktör yaratılması (4) ve yerel talep (5) iç rekabet sayesinde artabilir. Bir grup yerel rakip firma çok daha büyük piyasada baskın yerel bir firmanın kendine çeki düzen vermesine ve kendini yenilemesine yol açabilir.

Elmas dörtgeninin tüm yönleri, özellikle hammadde yoğun kırsal ve çevre bölgelerin endüstrilerinin rekabetçi güç elde etmeleri için gerekli değildir. Bu durumlarda genellikle hammadde maliyetleri belirlidir. Ancak, daha sofistike endüstrilerde rekabetçi gücün bir tek belirleyici tarafından ortaya çıkarılması zordur. Çünkü bu endüstrilerde rekabetçi güç genel olarak ilerleme ve yenilik oranlarına bağlıdır. Sofistike iç talebe, kabiliyetli girdi sağlayıcılara yada diğer gerekli faktörlere sahip olmayan firmalar bu şartlara sahip olan rakipleri kadar çabuk yenilik üretemeyeceklerdir. Elmas dörtgeninin elementlerinin karşılıklı etkileşim hızı ve etkinliği hangi bölgenin karşılaştırmalı üstünlüklerini geliştireceğini belirleyecektir³¹. Böylece elmas dörtgeninin işleyişi birbirleriyle ilişkili firmalar ve destekleyici endüstriler ağı çerçevesinde gerçekleşmektedir³². Böyle zengin bir ortam her ne kadar işlem maliyetleri açısından o kadar çok önemli olmasa da, yenilik ve bilgilerin geliştirilip iyileştirilmesini sağlayan çeşitli ortak çalışma olanaklarını teşvik edici bir ortam sağlaması açısından önem taşımaktadır. Kaldı ki, yenilik ve bilgilerin geliştirilip iyileştirilmesi Porter modelinin anahtar temasıdır.

Sistemin dinamik doğası ise, Porter modelinin odak noktasıdır. Avantajların sürdürülebilmesi için kaynaklar genişletilmeli ve geliştirilmelidir. Ancak, bazı determinantlar diğerlerine göre daha sürdürülebilir temeller ve avantajlar üretmektedir. Örneğin faktör yaratmada bölgede önemli ve uzmanlaşmış kuruluşların varlığı zaten varolan faktörlerin varlığından daha önemlidir. Yani bu kuruluşlar sayesinde daha hızlı yenilik, rakiplerine göre daha önce harekete geçme ve iyileştirmeler için baskı yapma gibi dinamik avantajlar yaratan bir bölge ortamı, sadece faktör maliyetleri ve büyük iç piyasa gibi statik avantajlara sahip bir bölge ortamından daha önemlidir³³.

Porter modeli, kolayca bölgesel seviyeden milli ölçeğe de uyarlanabilir. Bu durumda milli ekonomideki belli bölgelerin diğerlerine oranla neden daha başarılı olduklarını açıklamada kullanılabilir. Teorinin ortaya atıldığından bu yana kadar dikkati çeken bir yönü de endüstriyel yoğunlaşmalar (industrial clusters) fikridir.

2.4 Yenilikler - Girişimcilik: Bölgesel Gelişimdeki Farklılıklar

1980'lerden bu yana literatürü etki altına alan yenilikçilik, bölgesel faktörleri öne çıkaran yoğunlaşmacı yaklaşıma ek olarak, sermaye ve bölgesel faktörlerin yeniliklerin yayılmasında önem arz ettiklerini ifade

³¹ D. Webster, L. Muller, Urban Competitiveness Assessment in Developing Country Urban Regions: The Road Forward, The World Bank, Washington D.C., July 1997, s.15-16.

³² B. Asheim, Industrial districts as 'learning regions'. A condition for prosperity?, Step Group, Conference Paper on 'interdependent and uneven development: Global-local perspectives', Seoul, 1995, s. 7.

³³ D. Webster, L. Muller, a.g.e., s. 16.

etmektedirler³⁴. Teknolojinin ve makinelerin bir yerden başka yere kolayca taşınabildiği günümüzde yüksek ücret ödeyerek, standart üretim yapan bölgelerin egemenliği düşük ücret ödeyen bölgeler tarafından ortadan kaldırılmaktadır. Gelişmiş ülkeler artık giderek bilgi birikimi gerektiren ve araştırma geliştirme yoğunluğu içeren ürünlerin üretimine doğru kaymaktadır. Bu gerçeklik günümüzde yenilik ve yenilikçi fikir üretiminin öneminin yoğun bir şekilde gündeme getirilmesine ve araştırılmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkeler, giderek bilgi birikiminin yüksek olduğu bölgelerin oluşturulması ve varolanlarının korunup geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmakta ve bu yönde önemli çabalar harcamaktadırlar.

Yenilik, yeni mal ve üretim süreçlerinin geliştirilmesidir³⁵. Dolayısıyla yenilik yeni fikirler, amaçlar ve uygulamalar ile yeniden keşifleri içeren bir süreç ortaya koymaktadır³⁶. Yeniliğin taklit edilebilir ve kolayca yönetilebilen bir süreç olmadığı aksine karmaşık ve dinamik bir süreç içerdiği ortaya konulmuştur³⁷.

Yenilik kavramı çeşitli seviyelerde analiz edilmektedir. Bunlar firma, bölge ve milli seviye olmak üzere üç kısımda toplanabilir³⁸.

- Firma seviyesindeki çalışmalar; yeniliğin yayılması, örgütsel yenilikçilik ve süreç teorisi olarak ayrılmaktadır. Her üçü de firma düzeyinde yenilikle ilgilenmelerine karşın araştırma soruları, analizde kullanılan birim ve değişkenler açısından farklılıklar gösterirler. Yayılma teorileri yeniliklerin zaman ve mekan içerisinde yayılma şekillerini ve oranlarını tahmin etmeye ve açıklamaya çalışır. Örgütsel düzeydeki yenilik çalışmaları örgütlerin yenilikçi olmaya yatkınlıklarını etkileyen faktörleri belirlemekle uğraşır. Süreç teorisi çalışmaları ise örgütlerin yenilikleri ve yenilik süreçlerini nasıl başlattıkları ile ilgilenir³⁹.

- Bölgesel anlamda yeniliklerin merkezinde, “yenilikçi ortam” (innovative milieu) kavramı bulunmaktadır. Yenilikçi ortam sınırlı bir coğrafi alan içerisinde yer alan ve sinerjik ve kolektif öğrenme süreçleri ile yerel yenilikçilik kapasitesini zenginleştiren, karmaşık ve gayri resmi sosyal ilişki ağlarıdır. “Bölgesel üretim sistemleri”, “endüstriyel bölgeler”, ve “bölgesel yenilik ağları” kavramları “yenilikçi ortam” kavramı gibi literatürde kullanılmaktadır. Bu çerçevede özellikle İtalya'nın kuzeyinde Emilia-Romagna, Almanya'da Baden-Württemberg ve Amerika Birleşik Devletlerinde Silikon Vadisi gibi bölgeler çoklukla araştırılmıştır⁴⁰. Bölgeler üzerinde yapılan bu çalışmalar ışığında ortaya çıkan sonuçlara göre, bir

³⁴ I., J., Terluin, J. H. Post, a.g.e., s. 4.

³⁵ P. Schreyer, High-Growth Firms And Employment, OECD, Sti Working Paper, May 2000, s. 13.

³⁶ T. Edwards, R. Delbridge ve M. Munday, Assessing the Innovative Potential of Small and Medium Sized Enterprises: A Working Model of Innovation in Manufacturing Managing Knowledge Conference, Leicester, 2001, s. 2.

³⁷ T. Edwards, R. Delbridge ve M. Munday, a.g.e., s. 3.

³⁸ A. Neely, J. Hii, Innovation and Business Performance: A Literature Review, The Judge Institute of Management Studies, University of Cambridge, Jan 1998, s.15.

³⁹ A. Neely, J. Hii, a.e. s.15

⁴⁰ A. Neely, J. Hii, a.g.e., s.16.

bölgede girişimcilik ve yenilikleri geliştirmesi için risk sermayesinin varlığı, tecrübeli firma ve girişimcilerin varlığı, teknik donanımlı işgücü, firmalara girdi sağlayan arz edicilerin ulaşılabilirliği, müşterilere ve yeni piyasalara ulaşılma imkanları, beğenilen ve tercih edilen kamusal politikalarının varlığı, üniversitelere yakınlık, arazi ve bina imkanlarının yeterliliği, bölge içi ve dışına olan ulaşım kolaylıkları, yenilikçi ve modern düşünceli bir nüfus, üretim destek hizmetlerinin varlığı ve çekici yaşam koşulları gibi faktörler etkili olacaktır.

- "Milli Yenilik Sistemi" (MYS) bir ülkedeki yenilikçi aktiviteleri destekleyen kuruluşlardan oluşmaktadır. MYS öğrenme ve yenilik süreçlerini yönlendirme ve desteklemede önemli bir rol oynar. MYS'nin ana teması eğitim sisteminin durumu, endüstriyel yenilikler için kamusal destek, ülkenin büyüklüğü ve ülkedeki ekonomik ve kültürel birikim gibi ülkeye özgü faktörler teknolojik değişim ve dolayısıyla yeniliklerin motorudur⁴¹.

Belli bölgelerde varolan bilgi birikimi, yüksek vasıflı araştırma geliştirme imkanları, yüksek vasıflı insan gücü, endüstriyel yoğunlaşmalar ve endüstriler, sosyo-ekonomik kültür, finansal kurumlar, kamunun sunduğu kurumsal ve fiziki altyapı imkanları ve diğer buna benzer bölgesel nitelikler yeniliklerin temelini oluşturmaktadır⁴². Dolayısıyla bölgesel şartlar ve imkanlar yenilik süreçlerine var oldukları büyüklük ve kalite ölçüsünde katkıda bulunmaktadır⁴³.

Yeni ve küçük işletmeler, aksi durumlarda gelişme imkanına sahip olmayıp, girişimcilerin hayata geçirilebilmeleri açısından özellikle önem taşımaktadır. Yeni firmalar değişimin motorlarından birisi olarak önemlidirler. Rekabet gücünün yenilikler üzerine bina edilmiş olduğu bir ekonomide, girişimci insanların yeni fikirler yaratması ve onları hayata geçirmeleri yüksek standardı yakalamanın merkezi gücüdür⁴⁴.

Bazı endüstriyel yoğunlaşmalarda bölgesel yenilik sistemleri bulunmaktadır. Firmalar yeniliklerin ortaya çıkmasından işbirliği içerisindedirler. İşbirliği karşılıklı güven sayesinde ortaya çıkar ve yenilik aktiviteleri ve öğrenme süreçleri endüstriyel hizmet merkezleri, teknoloji merkezleri ve işgücü eğitim merkezleri gibi resmi kuruluşlar sayesinde perçinlenir.

---

⁴¹ A. Neely, J. Hii, a.g.e., s.17-18.

⁴² S. Rao, A. Ahmad, W. Horsman, P. Kaptein-Russell, The Importance of Innovation for Productivity, Micro-Economic Policy Analysis Branch Industry Canada, March, 2001 s. 15-21.

⁴³ Wiig, H., A. Isaksen, Innovation in ultra-peripheral regions: The case of Finnmark and rural areas in Norway, Step Report, European Urban and Regional Research Network (EURRN) Conference on 'Regional Frontiers' in Frankfurt (Oder), September 20-23, 1997, s.10.

⁴⁴ D.B. Audretsch, Knowledge Spillovers And The Role Of Small Firms, International Conference: Knowledge Spillovers and The Geography of Innovation: A Comparison of National Systems of Innovation, Université Jean Monnet Saint-Etienne, July 1-2 1999, France, s. 16-17.

Ürün ve üretim süreçleri olmak üzere iki tür yenilik bulunmaktadır⁴⁵. Her ne kadar neo-klasik yaklaşım, ürünlerin fiyat rekabet güçleri konusuna değinmiş ve üretim süreçlerini atlamış olsa da, son zamanlarda her ikisi de önemli ölçüde incelenmektedir. Üretim süreçlerinin icatlar yapılarak yenilenmeleri konusuna ilk olarak Schumpeter değinmiştir⁴⁶. Bir çok sektör yeni ürünlerle gelen yeni girişimcilerin ortaya çıkması ve geçici olarak teknelci karlar elde etmeleri ile “yaratıcı bir yok ediş” döngüsüne girer. Zamanla karlı yeni ürünleri izleyen diğer girişimciler, bu ürünü taklit edecek ve karlar giderek azalacaktır. Schumpeter, daha sonraki çalışmalarında biraz daha farklı bir model ortaya koymuş ve araştırma geliştirme çalışmalarının büyük firmalar tarafından içselleştirilmesi sürecine dikkat çekmiştir⁴⁷.

Yeniliklerin geliştirilmesinde büyük mü yoksa küçük işletmelerin mi daha önemli olduğu konusu tartışmalıdır. Bu konuda yapılan araştırmalar farklı sonuçlar önermektedir⁴⁸. Ancak, bu günlerde küçük işletmelerin de yenilikçi olduğu kanaati yaygınlığını korumaktadır⁴⁹. Schumpeter, yeniliğin endüstriye dışsal olarak araştırma geliştirme ortamında ortaya çıktığını belirtmiştir⁵⁰.

Genel olarak yenilik geliştirme oranlarının “çekirdek - kor” şehir merkezlerinde “çevre” alanlara göre daha yüksek olduğunu ampirik çalışmalar desteklemektedir⁵¹. Neo-klasik yaklaşıma göre yenilik tam olarak tek bir firma tarafından tutulamadığından, kamusal malların özelliklerini taşımaktadır. Yani araştırma kuruluşları tarafından yaratılan bilgiler, sıkça serbest olarak bulunmaktadır ve bir firma tarafından üretimde kullanıldığında, başka firmaların patent yasalarına rağmen benzer yollar bularak teknolojiyi taklit etmesi hiç de zor olmamaktadır. Bu sürece “yayılma” (“spillover”) denilmektedir⁵². Yayılma etkileri mekansal yakınlık arttıkça artma eğilimi gösterecektir. Ancak günümüzde varolan iletişim ve ulaşım imkanları sayesinde büyük ölçüde azalmıştır⁵³.

⁴⁵ McKelvey, M., J. Marceau., Innovation Indicators in Building and Construction University of Western Sydney Macarthur, November 1999, s. 15 - 16.

⁴⁶ Silverberg, G. B. Verspagen, Breaking the Waves: A Poisson Regression Approach to Schumpeterian Clustering of Basic Innovations, Maastrich University, Eindhoven Center for Innovation Studies, Netherlands, www.tn.tue.nl/ecis/bart/, 2001, s.2.

⁴⁷ Lofts, C., J. Loundes, Foreign Ownership, Foreign Competition and Innovation in Australian Enterprises, Melbourne Institute Working Paper No. 20/00, October 2000, s. 2.

⁴⁸ D. B. Audretsch, The Innovative Advantage of U.S. Cities, ESRC CITIES Competitiveness and Cohesion Programme International Research Workshop on “Innovation and Competitive Cities in the Global Economy” Worcester College, Oxford University, 28 – 30 March, 2001, s. 3 - 7.

⁴⁹ D. B. Audretsch, a.g.e., s. 3.

⁵⁰ B. T. Asheim, A. Isaksen, a.g.e., s. 5-6.

⁵¹ H. Wiig, A. Isaksen, Innovation in ultra-peripheral regions: The case of Finnmark and rural areas in Norway, Step Report, European Urban and Regional Research Network (EURRN) Conference on ‘Regional Frontiers’ in Frankfurt (Oder), September 20-23, 1997, s.16.

⁵² L. Bottazzi, G. Peri, Innovation, Demand and Knowledge Spillovers: Theory and Evidence from European Regions, Conference: Lessons from Intranational Economics for International Economics, Clausen Center for International Business and policy- Studienzentrum Gerzensee. June 11-12, 1999, s. 2-3.

⁵³ D. B. Audretsch, a.g.e., s. 9 - 10.

Ancak, yayılma etkilerine rağmen farklı bir bakış açısı ile “talep sürüklemeli” (demand led) yenilik gelişimini vurgulayanlar, nüfusu az olan bölgelerde talep az olacağından yenilik oranları muhtemelen daha az olacaktır. Myrdal ile başlayarak ve son zamanlarda Krugman ile devam eden bir görüşe göre, bölgesel dengesizliğe doğru bir eğilim bulunmaktadır ve dolayısıyla yenilikçi aktivitelerin belli “çekirdek - kor” bölgelerde toplanması durumu ortaya çıkabilecektir⁵⁴. Bu durum genel olarak “dışsal ölçek ekonomileri” veya “dışsal avantajlar” yada “pozitif dışsallıklar” olarak açıklanmışlardır. Bu durum yayılma, yeni fikirlerin kaynağı olarak üniversiteler ve araştırma kuruluşlarının varlığı, teknik işgücü arzı, uzmanlaşmış hizmet veren işletmelerin varlığı ve iş ortaklarıyla olan yüz yüze temasın mümkün olması gibi potansiyel imkanların bolluğuna bağlıdır⁵⁵. Ayrıca bir bölgede belli bir endüstrinin mi yoksa değişik endüstrilerin yoğunlaşmasının mı yenilikçiliği artırdığı konusunda bir birlerine zıt sonuçlar ortaya konulmuştur.

3. BÖLGESEL REKABET GÜCÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Rekabet gücünü sorgulamaktaki amaç sadece büyümenin daha da artmasını sağlamak değil aynı zamanda istenilen spesifik sonuçların elde edilmesine dönük sonuçlar elde eden politikalar üretilmesine yardımcı olabilmektir. Bir bölgenin rekabet gücünü belirleyerek zayıf ve güçlü olduğu yönleri ortaya koyabilmek mümkündür. Aşağıda bölgenin rekabet gücünü belirlerken gerekli olan özellikleri sıralamanın yanı sıra bunların kapsamlı bir şekilde toparlanması ve anlamlı bütünleşmiş göstergeler haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde rakamsal ifadeler elde edilebilecektir.

İster ülke, ister bölge ya da isterse şehir bazından alınsın endüstrilere sunulan bölgesel koşullar farklılıklar göstermektedir. Rekabet gücünün altında yatan bölgesel faktörlerin neler olduğuna yönelik olarak bir çok çalışmalar yapılmıştır. Çeşitli ülkelerdeki araştırmalarda bu ülkelere ve bölgelere özgü faktörler anlaşılmaya ve bu faktörlerin bölgeye değişik sektördeki ve büyüklükteki firmaları çekmede ne kadar önemli olduğunu yapılan anketlerle ölçmeye çalışılmıştır⁵⁶.

⁵⁴ D. B. Audretsch, The Innovative Advantage of U.S. Cities, ESRC CITIES Competitiveness and Cohesion Programme International Research Workshop on “Innovation and Competitive Cities in the Global Economy” Worcester College, Oxford University, 28 – 30 March, 2001, s. 4-5. ve Abraham, F., Regional Competition in The European Union, Eleventh Advanced Studies Summer Institute in Regional Science, s. 3-5.

⁵⁵ D. B. Audretsch, The Innovative Advantage of U.S. Cities, ESRC CITIES Competitiveness and Cohesion Programme International Research Workshop on “Innovation and Competitive Cities in the Global Economy” Worcester College, Oxford University, 28 – 30 March, 2001, s. 3-11.

⁵⁶ R. Hayter, The dynamics of Industrial Location, The Factory, The Firm and Production Systems, Wiley 1997, New York, s. 83-105.

Yapılan bu çalışmalarda bölgelerin rekabet gücünü etkileyen faktörler çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Faktörlerin sınıflandırılmaları konusunda farklı yaklaşımlar sergilenmekle birlikte, yapılan sınıflandırmaların içerikleri birbirlerine oldukça yakındır. Örneğin Hayter, bölgeye has karakteristikleri somut (tangible) ve (intangible) olarak ayırmakta; ulaşım, hammadde, Pazar büyüklüğü, emek arzı, dışsal ekonomiler, enerji, kamusal altyapı, sabit ve finansal sermaye, arazi ve binalar, siyasi ve bölgede varolan diğer koşullar, atmosfer ve idari politikalar olarak sınıflandırmaktadır⁵⁷.

Genel olarak çalışmalarda ortaya konulan faktörleri şu şekilde özetlemek mümkündür: Bölgesel rekabet gücü, ekonomik ve stratejik faktörler olmak üzere iki ana gruptan oluşmaktadır. Ekonomik faktörler sırasıyla, üretim faktörleri, bölgenin konumu, altyapı, ekonomik yapı ve bölgesel rahatlık ve refah olanakları olarak toparlanabilir. Stratejik faktörler ise, idari etkinlik, bölgesel kalkınma stratejisi, özel ve kamu sektörü işbirliği ve kurumsal yeterlilik olarak ifade edilebilir. Ekonomik ve stratejik faktörler arasındaki en önemli farklılık ilkinin istatistiki veriler yardımıyla kantitatif olarak gözlemlenebilirken, ikincisinin genel olarak kalitatif olarak kalmasıdır. Yani ikinci grup rakamsal olarak gözlemlenememektedir. Bu özellikler Tablo-2.1’de özetlenmiştir⁵⁸. Aşağıda ekonomik ve stratejik olmak üzere iki ana grup olarak incelenen rekabet güçlerinin hangilerinin ne açıdan önem taşıdığını görmek özellikle bölgesel politikalar, planlanma ve uygulanma aşamalarında iken yol gösterici bir rol oynayacaktır.

---

⁵⁷ R. Hayter, a.g.e., s. 84.

⁵⁸ E. J. Malecki, Hard and Soft Networks for Competitiveness, ESRC CITIES competitiveness and Cohesion Programme International Research Workshop on “Innovation and Competitive Cities in the Global Economy” Worcester College, Oxford University, 28 – 30 March, 2001, s.3,

Tablo 2. 1: Bölgesel Rekabet Gücünün Faktörleri⁵⁹.

A. EKONOMİK FAKTÖRLER: İstatistiksel olarak ölçülebilir.	B. STRATEJİK FAKTÖRLER İstatistiksel olarak ölçülmesi zor.
<p>-ÜRETİM FAKTÖRLERİ</p> <ul style="list-style-type: none"> * Lise düzeyinde ve daha fazla eğitim almış nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı * Hammadde ve diğer üretim faktörlerinin varlığı * Endüstriyel bölgelerin ve büroların varlığı * Risk sermayesinin varlığı <p>-ALTYAPI</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ulaştırma: Hava, demir ve karayollarının yeterliliği * İletişim: İlgili hizmetlerin varlığı, yeterliliği ve maliyeti * Araştırma kuruluş ve tesisleri: Üniversitelerin ve araştırma laboratuvarlarının varlığı, sayısı ve kalitesi, bilim adamı sayısı ve bölgede varolan bilimsel çevre ile dış dünya arasındaki bağlantılar <p>-BÖLGENİN KONUMU</p> <ul style="list-style-type: none"> * Talep ve arz piyasaları açısından konumu ve varolan ilişkileri * Merkez-çevre içerisindeki pozisyonu <p>- EKONOMİK YAPI</p> <ul style="list-style-type: none"> * Küçük işletmelerin oluşumu * Yabancıların sahip olduğu firma sayısı * Finansal kuruluşlar: büyüklüğü ve sayısı dış dünya ile olan bağlantılarının kalitesi * Destek hizmetleri veren sektörlerin varlığı ve yeterliliği <p>- SOSYAL VE UYGUN YAŞAM KALİTESİ</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kültürel ve diğer mekanların varlığı * Uygun barınma imkanları 	<p>-İDARİ ETKİNLİK</p> <ul style="list-style-type: none"> * Aktif liderlik ve sorumluluk <p>-KALKINMA STRATEJİLERİ</p> <ul style="list-style-type: none"> * Üzerinde iyi düşünülmüş detaylı bir plan * Bu planın uygulanması <p>-KAMU VE ÖZEL SEKTÖR İŞBİRLİĞİ</p> <p>-KURUMSAL ESNEKLİK</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bürokrasi, kanunlar ve regülasyonlar * Karar vermede ve değişimde açıklık ve esneklik

3.1 Ekonomik Faktörler

3.1.1 İnsan Sermayesi

İnsan sermayesi bölgelerin rekabet gücünü etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Üretim faktörlerinden olan bölgenin vasıflı insan birikimi üretim imkanları açısından olduğu kadar girişimcilik ve yaratıcılık ortamının da gelişmesinde katkıda bulunurlar⁶⁰. İnsanların vasıflı olup olmadıkları aldıkları eğitim, iş tecrübesi, yetenekleriyle değerlendirilmektedir. Bölgede varolan mühendisler, bilim adamları, teknisyenler, bilgisayar uzmanları ve diğer önemli vasıflı insan gücünün çokluğu firmaların gelmesinde önemli bir etki yapmaktadır. Ayrıca zaman

⁵⁹ P. K. Kresl, The determinants of urban competitiveness: a survey, in P.K. Kresl and G. Gappert (eds.) *North American Cities and the Global Economy*. Thousand Oaks, CA: Sage, <http://www.facstaff.bucknell.edu/kresl/determinants.html>.

⁶⁰ J. Huovari, A. Kangasharju, A. Alanen, Constructing an Index for Regional Competitiveness, Pellervo Economic Research Institute Working Papers, No: 44, Helsinki, June 2001, s.3-5.

içerisinde değişen işgücü vasfı, bölgelere ve endüstrilere göre de değişmektedir.⁶¹

İnsan sermayesinin yanı sıra çalışanlara ödenen ücretler, tıbbi imkanlar, işsizlik sigortası, iş güvencesi ve sendikalaşma gibi ücret dışındaki düzenlemeler toplam emek maliyetini oluşturmaktadır. Emek maliyetleri endüstriden endüstriye ve bölgeden bölgeye değişiklikler göstermektedir. Ülkeler arasında olduğu kadar ülke içerisinde bölgeden bölgeye işgücü maliyetlerinde farklılıklar bulunmaktadır.⁶²

3.1.2 Altyapı

Bölgesel altyapı birikimi rekabet gücünün anahtarlarından biridir. Tüm üretim aktiviteleri kamusal altyapı imkanlarına ihtiyaç göstermektedir. Altyapı imkanlarında yetersizlikler ve eksiklikler olan bölgeler daha az rekabet gücüne sahip olurlar.⁶³ Tüm imalat aktiviteleri hava, kara ve demiryolları, iletişim, elektrik ve su gibi ekonomik ve okullar, üniversiteler, idari yapılar, hastaneler ve kütüphaneler gibi kamusal ve sosyal sermayelere ihtiyaç duyarlar. Altyapıları inşa etmek büyük zaman ve para gerektirmektedir. İnşa edilmeleri durumunda bölge firma girişi için bir cazibe merkezi olacaktır. Bir çok bölgeye ekonomik aktiviteyi çekmek ve varolanların da rekabet edebilir bir şekilde bölgede kalabilmeleri için uygun altyapı olanaklarının sağlanması kaçınılmazdır. Altyapı imkanlarının yeterli olmadığı bölgeler potansiyellerinin altında bir ekonomik aktiviteyi barındıracaklardır. Altyapı hizmetlerin çoğu kamusal sermaye tarafından gerçekleştirilmektedir. Bir çok durumda endüstri bu yatırımların yapılmasında ya hiç kaynak harcamamakta ya da çok az bir miktar ödemektedirler. Dolayısıyla altyapısını tamamlamış yörelerin firmaları çekebilme potansiyeli daha fazla olacaktır.⁶⁴

Altyapı endüstrileşmenin olmazsa olmaz şartı olduğundan birçok bölgede altyapısı hazır endüstriyel bölgeler fabrika ve işyeri kurmak isteyenler için önceden hazır olarak yapılmaktadır.⁶⁵ Günümüzde üretim için inşa edilen endüstriyel alanlar dışında özel olarak araştırma geliştirme imkanlarının geliştirilmesi içinde teknoloji parkları da kurulmaktadır.

3.1.3 Bölgenin Konumu Ve Doğal Kaynakları

Mekan, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bütün bu gelişmelere rağmen önemini hala korumaktadır. Ormanlar, kumsallar, göller, nehirler, güneş, kar, maden yatakları gibi belli bölgelere has özellikler sayesinde bölgeler için avantaj kaynağı olarak kalmaya devam etmektedir. Çoğu firmalar yatırım kararları alırken hammadde kaynaklarına yakın olmayı tercih etmeye devam etmektedirler.⁶⁶ Örneğin Akdeniz bölgesindeki Antalya ve Denizli gibi iller Avrupa'dan güneş ve deniz için gelen turistleri çekmeye

⁶¹ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.30-31.

⁶² R. Hayter, a.g.e., s. 89.

⁶³ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.26.

⁶⁴ R. Hayter, a.g.e., s. 92-93.

⁶⁵ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.28.

⁶⁶ R. Hayter, a.g.e., s. 85.

devam ederken; İstanbul, Türkiye ve Dünya arasındaki ticaret ve hizmet bağlantılarının önemli ölçüde gerçekleştiği bir merkez olmaya devam etmektedir.

Buradan hareketle de, Yer Seçimi Teorisi'ni, ekonomik coğrafyanın ve bölgesel iktisadın temeli olarak ifade edebiliriz. Gerçekte bu güne kadar, çevre merkez ilişkileri, dışsallıklar, etkileri ve yerleşme gibi pek çok konu üzerinde çalışmaların ortaya konulduğu gözlenmektedir. Ancak, üretim, ulaştırma ve telekomünikasyon alanındaki hızlı gelişmeler geleneksel yer seçimi teorisinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir.

Günümüzde merkezin çevre üzerine olan avantajları giderek azalmaktadır. Mal ve hizmetler, enformasyon ve kararlar giderek daha uzun mesafelere zaman kaybetmesizin ulaştırılabilen ve verimlilik ve etkinlik sağlanmaktadır. Bu durum dışsallıklar, yerleşme ve şehirleşme kavramları üzerinde önemli sonuçlar ortaya koymaktadır.

Fransa üzerine bir çalışma yapan Hansen şu sonuca ulaşmıştır: 1970'li yıllardan bu yana süregelen endüstriyel yeniden yapılanma, ulaştırma ve iletişim imkanlarının yaygınlaşması, belli bölgelerin üretimin yoğunlaştığı yerler olması sürecini de tersine çevirmiş ve daha dengeli bir büyüme ortamının ortaya çıkmasının önünü açmıştır⁶⁷.

Benzer durumun, Türkiye'de geleneksel sanayi odaklarının yanı sıra yeni sanayi odaklarının doğmasına ve gelişmesine yardımcı olduğunu kolaylıkla ifade edebiliriz.⁶⁸

Hansen, çevre bölgelerin içsel potansiyellerini harekete geçirebilmenin kamusal politika uygulamaları olmadan daha yavaş ve zor olacağını ifade etmektedir. Krugman 1992 den sonra Avrupa Birliği'nde bu gelişmelere paralel olarak bölgesel politikaların öne çıkarıldığını ifade etmektedir.

Taşıma ve iletişim maliyetleri günümüzde eskiden olduğu kadar önemli olmasa da, bölgenin mallarını sattığı piyasalara, hammadde temin ettiği piyasalara olan mesafe ve ulaşım imkanlarının kalitesi de maliyetlerinin düşük tutulabilmesi bakımından firmaların yerlerini seçmede etkili olacaktır⁶⁹. Firmalar hammaddeye yada pazara olan uzaklığın avantaj ve dezavantajlarını değerlendirerek en uygun bölgeye tesislerini kuracaklardır⁷⁰.

3.1.4 Ekonomik Ve Kurumsal Yapı

Bölgenin halihazırda var olan ekonomik ve kurumsal yapısı bundan sonraki gelişme yeteneğini etkiler. Bu nedenle ekonominin yeteneğinin belirleyen anahtar bir rol oynamaktadır.

⁶⁷ P. K. Kresl, The determinants of urban competitiveness: a survey, in P.K. Kresl and G. Gappert (eds.) *North American Cities and the Global Economy*. Thousand Oaks, CA: Sage, <http://www.facstaff.bucknell.edu/kresl/determinants.html>.

⁶⁸ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu, DPT No:2502, Ankara, 2000.

⁶⁹ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.27.

⁷⁰ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.28.

Ekonomik ve kurumsal yapı denilince akla, bölgenin varolan sabit sermaye stoğu, bölgede varolan talep ve arz şartları, sektörel uzmanlaşması, üretim ve ticaret kültürü, banka gibi finansal, üniversite ve araştırma enstitüleri gibi eğitsel ve odalar, ağlar, sendikalar, dernekler ve birlikler gibi ticari ve sivil kurumlar ve de bunların etkinliği, sayısı, büyüklüğü ve kalitesi akla gelmektedir⁷¹. Ekonomik yapının büyüklüğü beraberinde dışsallıkları ve uzmanlaşmayı getirirken, kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisine girerek bölgenin daha da yenilikçi olmasının, ortak meselelere çözümler üretilmesinin yanı sıra mal ve hizmetlerin bölge dışına pazarlanmasının imkanları sağlanabilmektedir⁷².

Hali hazırda güçlü bir ekonomik yapıya sahip ve böylece rekabet güçleri olan bölgeler ellerinde var olan avantajlar sayesinde daha rekabetçi bir yapıda olacaklarından bölgeye daha fazla firmayı çekebilme yeteneklerine sahip olacaklardır. Özellikle büyük işletmeler yeniden yapılanmakta ve daha fazla miktarda üretim ve hizmetlerini alanlarında uzmanlaşmış taşeron işletmelere yaptırmaktadırlar. Alanında uzmanlaşmış ve yüksek bölgesel bilgi birikimi gerektiren işler genellikle belirli bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen bölgelerin ellerinde var olan avantajları koruyabilmesi için yüksek işgücü ve mekan gibi yine bölgeye has maliyetleri, bu maliyetlerin daha düşük olan bölgelere oranla avantajsız konumda düşebilmelerine neden olmuştur. Özellikle yüksek vasıflı bilgi birikiminin gerekmediği emek yoğun sektörlerde gelişmiş bölgeler çevre bölgelere üstünlüklerini kaptırmaktadırlar⁷³.

Gelişmiş ekonomik yapıya sahip bölgeler ise yüksek bilgi birikimi ve dışsallıklar gerektiren konularda gelişerek avantajlarını yeniden yapılandırmaktadırlar. Örneğin geleneksel sanayi alanında ki rekabetçi güçlerini kaybeden sanayileşmiş ülkelerdeki üretim imkanları gelişmekte olan ülkelere doğru kayarken gelişmiş ülkeler ekonomilerini yeniden yapılandırmakta ve ileri teknoloji ve bilgi birikimi gerektiren sektörlerle yönelmektedir. Diğer yandan Türkiye’de varolan ve güçlü ekonomik geçmişe sahip geleneksel sanayi bölgeleri diğer bazı illerde meydana gelen sanayileşme çabaları sonucunda bazı sanayi kollarındaki üstünlüklerini kaybetmektedirler. Bu durum özellikle iletişim maliyetlerinde meydana gelen önemli düşüşler sayesinde meydana gelmiştir. Giderek daha fazla firma kuruluş ve gelişme yeri olarak işçilik ve yer maliyetleri ile olumsuz dışsallıkların yaşandığı geleneksel sanayi merkezlerinden daha çok işgücü ve mekanın bol ve ucuz olduğu ve hammadde kaynaklarına yakın olmanın avantajlarını sunan ve bazende turizmdeki sıçramanın yarattığı talep patlamasının yaşandığı farklı illeri tercih etmektedirler. Geleneksel ve emek yoğun işletmelerdeki görece üstünlüğünü nispeten kaybeden iller ise daha fazla uzmanlık gerektiren yeni oluşumları yaşamaktadırlar. Örneğin İstanbul

⁷¹ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.27-35.

⁷² E. J.; Malecki, Knowledge And Regional Competitiveness, presentation at the International Symposium, Knowledge, Education and Space, Heidelberg, Germany, September 1999, s.17.

⁷³ P. K. Kresl, The determinants of urban competitiveness: a survey, in P.K. Kresl and G. Gappert (eds.) *North American Cities and the Global Economy*. Thousand Oaks, CA: Sage, <http://www.facstaff.bucknell.edu/kresl/determinants.html>.

giderek milli finans dünyasının bir merkezi olma konumuna gelmektedir. Yanı sıra kongre ve fuarlar gibi aktivitelerde merkez rolü oynamaya devam etmektedir.

Parasal sermayeden farklı olan bina ve arazi gibi sabit sermaye yatırımlarının bölgedeki maliyetleri de bölgeye olan talebi etkilemektedir. Arazi fiyatlarının, kira ve inşaat giderlerinin daha düşük olduğu bölgeler diğer koşullar da göz önünde bulundurularak daha cazip olabilmektedir⁷⁴.

3.1.5 Bölgede Var Olan Uygun Yaşam Koşulları ve Yaşam Kalitesi

Bölgelerin rekabet güçlerini sağlayan ekonomik göstergelerden bir tanesi de uygun yaşam koşulları ve yaşam kalitesidir. Bu gösterge insanların konforlu bir şekilde yaşamaları için gerekli olan hizmetlerin yeterli miktarda varolması anlamına gelmektedir. Müzeler, tiyatro, sinema, galeriler ve diğer gösteri ve sanatsal etkinlikler sunan mekanların yanı sıra uygun yaşam mekanları, parklar ve dinlenme alanları, alışveriş merkezleri, eğitim kurumları ve iyi komşuluklar gibi mekanlar bunun içerisine girmektedir⁷⁵. Özellikle, yüksek vasıflı işgücünü çekebilmede en önemli rolü uygun yaşam koşulları oynamaktadır.

3.2 Stratejik Faktörler

3.2.1 Etkin Bir İdare Ve Bölgesel Kalkınma Stratejisi

Yer seçiminin belirlenmesinde hükümetlerin bir çok açıdan çok kritik etkileri olmaktadır. Bunlar milli ve yerel idarelerin ortaya koyduğu ve belli yerlerdeki ekonomik aktiviteyi ve endüstrileşmeyi sağlamaya yönelik çalışmalarlardır. Bu politikalar uzun ve kısa vadelerde hükümetlerin bölgeye yaptığı, dolaylı olarak firmaları cezbeden her türlü altyapı hizmetlerinin yanı sıra doğrudan bölgelere özel verilen her türlü özendirici teşvikler ve diğer yatırımları içermektedir. Teşvikler vergi indirimini ve muafiyetleri, makinelerin ve teçizatın modernizasyonu, yeni fabrikaların yapılmasına yardımcı olma gibi tedbirleri kapsamaktadır⁷⁶.

Bölgesel kalkınma stratejisinin amacı bölgesel kaynakları harekete geçirip bunların birbirleriyle etkin bir şekilde etkileşmelerini sağlamak, ulaşılmak istenen hedefleri açıkça belirlenmek ve bölgedeki her bir faktöre özelliğine uygun belirli bir rol vermektir. Bu vurgu özellikle çalışmasının bölgelerle ilgili kısmında Michael Porter tarafından yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bölgenin avantajlarının hükümetler tarafından iyice analiz edilmesi ve bunları harekete geçiren stratejiler geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır⁷⁷.

Bölgesel kalkınma stratejileri geliştirilirken yörede bulunan alternatifler, kaynaklar, dış rekabet koşulları, bölgenin yapısal zayıflıklarını

⁷⁴ R. Hayter, a.g.e, s. 95.

⁷⁵ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.27.

⁷⁶ D. Webster ve L. Muller, a.g.e., s.32-33.

⁷⁷ R. Hayter, a.g.e., s. 97.

ve üstünlüklerini iyice değerlendirmeli ve bölgeye özel bir strateji ortaya çıkarılmalıdır. Özellikle globalleşen bir dünyada bölgelerin rekabet güçlerini koruyabilmeleri için büyük önem taşımaktadır. Bunları göz önünde bulundurmeyen bölgeler ve bölgesel çabalar olması gerekenden daha düşük bir istihdam ve büyüme sergileyeceklerdir.

3.2.2 Özel Sektör Ve Kamu İşbirliği

Bölgenin rekabet gücünü harekete geçiren yerel kaynaklar ve enerjinin etkin bir şekilde harekete geçirilebilmesi için kamu ve özel sektörün beraber çaba göstermesi, yapılanların koordine edilmesi ve yakinen gözlemlenmesi gerekmektedir⁷⁸. Özellikle de bünyesinde üniversite gibi araştırma ve geliştirme kurumlarını barındıran illerde üniversite – sanayi işbirliği bu durumda oldukça önem arz etmektedir.

Diğer taraftan ilave olarak belirtmekte de yarar vardır ki, avantajsız durumda olan çevre ve uzak bölgelerin geliştirilmesine yönelik olarak uygulanacak politikaların seçilmesinde ve uygulanmasında milli ve yerel hükümetlere önemli görevler düşmektedir.

3.2.3 Kamuda Kurumsal Esneklik Ve Şeffaflık

Kemikleşmiş bürokratik yapı ve demode olmuş kanunlar bölgesel kalkınmanın önündeki en önemli engellerdendir⁷⁹. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde araba satın alan bir şahıs on beş dakikada vergi ödeme, plaka alma, kayıt, taşıt pulu ve diğer işlerini halletmektedir. Türkiye’de ise bu iş en az birkaç gün almaktadır. Aynı ülkede şirket kurmak için sadece bir matbu kağıtla beyanda bulmak ve az bir miktar harç yatırmak yeterli iken Türkiye’de yine günler ve bir çok farklı mekana gitmeyi gerektiren, günler alan yorucu ve masraflı bir süreç bulunmaktadır. Bürokratik yapının günün şartları ve kolaylıkları göz önünde bulundurularak göre yeniden yapılandırılması ve oluşumları ve ortaya çıkan fırsatları daha destekleyici hale getirilmesi gerekmektedir.

Diğer bir neden de politize olmuş karar alma süreçleridir. Alınan kararlar ancak belli kişiler tarafından bilinebilmekte ve adil bir avantaj ortamı sağlanamamaktadır. Kanun ve diğer bağlayıcı kararların firmalara aşırı derecede maliyetler yükleyerek yapılmaz olmalarına neden olacak ve zor duruma sokacak, firmanın hareketlerini gereksiz şekilde sınırlayacak ve böylece fırsatların kaçmasına neden olacak şekilde gereksiz düzenlemelerle doldurulmaması gerekmektedir. Dolayısıyla kurumsal esnekliğin sağlanabilmesi için her türlü adımın atılmasında ilgili kişi ve kuruluşlara önemli görevler düşmektedir⁸⁰.

⁷⁸ D. Webster ve L. Muller, a.e.

⁷⁹ D. Webster ve L. Muller, a.e.

⁸⁰ D. Webster ve L. Muller, a.e.

4. BÖLGESEL REKABET GÜCÜNÜN GÖSTERGELERİ

Bölgesel analizler ve karşılaştırmalar yapmaya yarayan bölgesel rekabet gücünü işlevsel hale getirirken bazı göstergeler kullanılmaktadır. Bu göstergeler sayesinde bölgelerin rekabet güçleri ve özellikleri ortaya konulabilmekte ve diğer bölgelerle karşılaştırma imkanları elde edilmektedir.

Bölgesel ekonomik performansı ölçerek zaman içerisindeki gelişimi ve diğer bölgelerle karşılaştırma imkanları veren anlamlı göstergelerin seçilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki üç şart rekabet gücünü ölçmede kullanılan değişkenlerin ölçülen performans açısından mümkün olduğunca kapsayıcı ve nötr olmasını sağlamada dikkate alınmalıdır⁸¹.

- Kullanılan değişkenler basit olmalı ve diğer değişkenlerin bir bileşimi olmamalıdır.

- Kapsayıcı olmalıdırlar. Kullanılan değişken bulunduğu kategorideki her şeyi mümkün olduğunca fazla kapsamalıdır.

- En iyi değişken mümkün olduğunca az yanlış sonuç veren değişkendir.

Bölgesel rekabet gücü göstergelerinin farklı şekilde sınıflandırılmaları yapılmakla beraber amaç, eldeki verilerin elverdiği ölçüde bölgenin modern bölgesel teorilerde öne çıkan üretim, verimlilik, istihdam, yoğunlaşma ve yenilik gibi kavramları anlamaya ve değerlendirmektir

Bu şartlar altında rekabet gücü göstergelerini şu şekilde sıralayabiliriz⁸²:

- *Genel Rekabet Göstergeleri*: Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (KBGSYH) ve hane halkı tüketilebilir geliri, İmalat sanayiindeki işgücü verimliliği, İmalat sanayiine yapılan yatırımlar ve çıktı miktarı, Bölge ihracatından ibarettir.- *İşgücü Piyasası Göstergeleri*: Ortalama ücretler (sektörel ve bölgesel olarak incelenebilecektir), İstihdam ve İşsizlik.

- *Eğitim Göstergeleri*: Bölgede yaşayan fertlerin eğitim seviyeleri (bu tip çalışmalar genellikle nüfus sayımlarında yapılmakla birlikte firmalarda çalışanlara ait verilerde ayrıca firmalar kanalıyla derlenebilir), Eğitim harcamaları (Bölgelerde yapılan her türlü eğitim faaliyetleri ile ilgili veriler ayrıntılı olarak derlenir).

- *Sermaye Yenilik Ve Yoğunlaşma Göstergeleri*: Şirket Kurma ve kapanma oranları, Araştırma geliştirme yoğunluğu ve harcamaları, endüstrideki ileri teknoloji istihdamı.-

⁸¹ D. Charles, P. Bennenworth, The Competitiveness Project North East Regional Competitiveness Report, Centre for Urban and Regional Development Studies, 1996, s.12.

⁸² Regional Competitiveness Indicators, Department of Trade and Industry, London, March 2001 <http://www.dti.gov.uk/sd/rci> , ve Charles, D., P. Bennenworth, The Competitiveness Project North East Regional Competitiveness Report, Centre For Urban and Regional Development Studies, 1996, s.20-27.

- *Arazi Ve Altyapı Göstergeleri*: Ulaşım, Endüstriyel taşınmazların maliyetleri.

Bütün bu göstergeler hem zaman hem de kesit serileri olarak incelenmekte ve bölgenin zaman içerisinde ve diğer bölgelerle olan rekabet güçleri ve değişimler gözlemlenebilmektedir.

Ancak bazı kısımlar dışında genel olarak yukarıda belirtilen göstergelere ilişkin verilere ulaşmak özellikle bölgesel ölçekte ve zaman serisi olarak pek mümkün olmamaktadır. Var olan verilerde hem dağınık hem de istenilen kalitede olmaya bilmektedir. Hükümetlere bu konuda düşen ise modern ülke yönetimlerinin vazgeçilmez bir girdisi olarak sayılan verilerin derlenmesinin istenilen ölçekte gerçekleştirilmesi için gerekli girişimleri yapmaktır.

SONUÇ

Farklı tanımlamaların yapılmasından da anlaşılacağı gibi; rekabet gücü firma ve milli ekonomi açısından farklı anlamları içermektedir.

Bu bağlamda rekabet gücü, artan yaşam standardı, artan istihdam imkanları ve bölgenin bölge dışına olan sorumluluklarını gerektiği şekilde karşılama ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, sadece malları bölge dışına satıp ticaret dengesini tutturmak demek değildir. Sonuç olarak, klasik bölgesel rekabet teorilerinin yenilikçilik ile anılmaya başlandığını kolaylıkla ifade edebiliriz.

Rekabet gücü ile ilgili olarak ortaya çıkan bir diğer sonuç ise, nasıl ölçülebileceği hususudur. Bilindiği gibi, ekonomik bir kavramın kullanışlı olabilmesi için ölçülebilir olması gerekmektedir⁸³. Bu kavramın anlamlı bir şekilde ölçülebilmesi ise, bir takım genellemeler ve basitleştirmelerin yanı sıra, ilgili ekonomiye ilişkin gerekli istatistikî bilgilerin yeterince var olmasına da bağlı olacaktır.

KAYNAKÇA

1. A. Isaksen, Regionalisation and regional clusters as development strategies in a global economy, STEP report, Oslo, April 1998.
2. A. Isaksen, Regional Clusters and Competitiveness: The Norwegian Case, 9th Nordic Conference on Small Business Research at Lillehammer, 29-31 May 1996.Step Group, Oslo, Norway.
3. A. Neely, J. Hii, Innovation and Business Performance: A Literature Review, The Judge Institute of Management Studies, University of Cambridge, Jan 1998.

---

⁸³ Hatzichronoglou, a.g.e., s. 19.

4. B.T. Asheim, Industrial districts as 'learning regions'. A condition for prosperity?, Step Group, Conference Paper on 'interdependent and uneven development: Global-local perspectives', Seoul, 1995.
5. B.T.Asheim, A. Isaksen, Location, agglomeration and innovation: Towards regional innovation systems in Norway? Symposium of the Commission of the Organisation of Industrial Space, the 28th International Geographical Congress, The Hague, The Netherlaue, The Netherla, 1996.
6. Conference on Small Business Research at Lillehammer, 29-31 May 1996.Step Group, Oslo, Norway.
7. D.B. Audretsch, Knowledge Spillovers And The Role Of Small Firms, International Conference: Knowledge Spillovers and The Geography of Innovation: A Comparison of National Systems of Innovation, Université Jean Monnet Saint-Etienne, July 1-2 1999, France.
8. D. B. Audretsch, The Innovative Advantage of U.S. Cities, ESRC CITIES Competitiveness and Cohesion Programme International Research Workshop on "Innovation and Competitive Cities in the Global Economy" Worcester College, Oxford University, 28 – 30 March, 2001
9. D. Charles, P. Benneworth, The Competitiveness Project North East Regional Competitiveness Report, Centre for Urban and Regional Development Studies, 1996.
10. DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu, DPT no:2502, Ankara, 2000
11. D. Webster ve L. Muller, Urban Competitiveness Assessment in Developing Country Urban Regions: The Road Forward The World Bank, Washington D.C., 2000.
12. D. Webster, L. Muller, Urban Competitiveness Assessment in Developing Country Urban Regions: The Road Forward, The World Bank, Washington D.C., July 1997
13. E. J. Malecki, Hard and Soft Networks for Competitiveness, ESRC CITIES competitiveness and Cohesion Programme International Research Workshop on "Innovation and Competitive Cities in the Global Economy" Worcester College, Oxford University, 28 – 30 March, 2001.
14. E. J.; Malecki, Knowledge And Regional Competitiveness, presentation at the International Symposium, Knowledge, Education and Space, Heidelberg, Germany, September 1999.
15. F. Abraham, Regional Competition in The European Union, Eleventh Advanced Studies Summer Institute in Regional Science
1. J. Clark, K. Guy, Innovation and Competitiveness, Technopolis, July 1997, UK.

16. J. Huovari, A. Kangasharju, A. Alanen, Constructing an Index for Regional Competitiveness, Pellervo Economic Research Institute Working Papers, No: 44 , Helsinki, June 2001.
17. G. Donald McFetridge, Competitiveness: Concepts And Measures, Occasional Paper, No 5, Industry Canada, April 1995.
18. Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat, Teori-Politika ve Uygulama, Güzem Yay. 13. Baskı, İstanbul-1999
19. I. J., Terluin, J. H. Post, Strategies Towards Territorial Development in Rural Europe, 73rd Seminar of the European Association of Agricultural Economists, Ancona, 28-30 June 2001
20. J. Humphrey ve H. Schmitz, Principles for promoting clusters & networks of SMEs, UNIDO, Institute of Development Studies, University of Sussex, U. K., Number 1, October 1995.
21. Krieger-C.Boden, Globalization, Integration and Regional , Specialization, Kiel Working Paper no. 1009, Kiwl Institute of World Economics, October 2000, Germany.
22. Krugman P. R., M. Obstfeld, International Economics: Theory and Policy, Third Edition.
23. L. Bottazzi, G. Peri, Innovation, Demand and Knowledge Spillovers: Theory and Evidence from European Regions, Conference: Lessons from Intranational Economics for International Economics, Clausen Center for International Business and policy-Studienzentrum Gerzensee. June 11-12, 1999.
24. Lofts, C., J. Loundes, Foreign Ownership, Foreign Competition and Innovation in Australian Enterprises, Melbourne Institute Working Paper No. 20/00, October 2000.
25. McKelvey, M., J. Marceau., Innovation Indicators in Building and Construction University of Western Sydney Macarthur, November 1999.
26. M. Porter, (1990): The competitive advantage of nations. Macmillan, London.
27. P. K. Kresl, The determinants of urban competitiveness: a survey, in P.K. Kresl and G. Gappert (eds.) *North American Cities and the Global Economy*. Thousand Oaks, CA: Sage,
28. P. Schreyer, High-Growth Firms And Employment, OECD, Sti Working Paper, May 2000.
29. R. Hayter, The dynamics of Industrial Location, The Factory, The Firm and Production Systems, Wiley 1997, New York.
30. S. Arzeni, Entrepreneurship and Job Creation, The OECD Observer, No. 209 December 1997/January 1998, s. 17-18. ve Arzeni, S., and J. Pellegrin, Entrepreneurship and Local Development, The OECD Observer, No. 204 February/March 1997.

31. Silverberg, G. B. Verspagen, Breaking the Waves: A Poisson Regression Approach to Schumpeterian Clustering of Basic Innovations, Maastricht University, Eindhoven Center for Innovation Studies, Netherlands, www.tm.tue.nl/ecis/bart/, 2001.
32. S. Rao, A. Ahmad, W. Horsman, P. Kaptein-Russell, The Importance of Innovation for Productivity, Micro-Economic Policy Analysis Branch Industry Canada, March, 2001.
33. T. Edwards, R. Delbridge ve M. Munday, Assessing the Innovative Potential of Small and Medium Sized Enterprises: A Working Model of Innovation in Manufacturing Managing Knowledge Conference, Leicester, 2001.
34. T. Hatzichronoglou, Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators, Oecd, Directorate For Science, Technology and Industry Sti Working Papers, 1996/
35. Wiig, H., A. Isaksen, Innovation in ultra-peripheral regions: The case of Finnmark and rural areas in Norway, Step Report, European Urban and Regional Research Network (EURRN) Conference on 'Regional Frontiers' in Frankfurt (Oder), September 20-23, 1997.
36. <http://www.dti.gov.uk/sd/rci>
37. <http://www.facstaff.bucknell.edu/kresl/determinants.html>.